

DEMOKRASİ , LİBERALİZM VE SINIRLI DEVLET¹

Prof.Dr.Coşkun Can Aktan

“Liberalizm ve demokrasi birbirleriyle uyuşabilmelerine rağmen aynı şey değildirler. Liberalizm devlet gücünün kapsamı, demokrasi ise bu gücün kimin elinde olduğu ile ilgilenir. Aralarındaki fark, her iki kavramın karşıt anlamını alınca daha iyi anlaşılır. Liberalizmin zıddı, totaliterizm; demokrasinin zıddı ise otoriterizm'dir. Netice olarak, en azından pratikte demokratik bir devletin totaliter, otoriter bir devletin ise liberal olması mümkündür.”

Friedrich August von Hayek

Demokrasi ve liberalizmin ortak kaderleri olsa gerek her iki kavramın da gerçek anlamları maalesef iyi kavranamamış, uygulamada ise büsbütün yozlaştırılmıştır. Bu kısa yazımızda demokrasi ile liberalizm arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışacağız.

Her iki kavram da devlet yönetimi ile ilgilidir. Demokrasi kavramı yönetimin kimin elinde bulunduğu; liberalizm ise yönetimin (hükümetin) ekonomik güç ve yetkilerinin kapsamı ile ilgilidir. Yönetimin bir tek kişi, bir grup ya da zümre elinde olması "otokrasi"; halkın elinde bulunması ise "demokrasi"yi ifade etmektedir.

Devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinin, yani devlet yönetiminin kapsamının sınırlı olduğu bir ekonomik düzen "liberalizm" bunun tersi ise yani

¹ Yeni Türkiye Dergisi, Yıl 5, Sayı 25, Ocak-Şubat 1999. S.142-145.

devletin ekonomik güç ve yetkilerinin geniş olduğu, aynı zamanda sınırsız ya da aşırı devlet müdahalesinin sözkonusu olduğu bir ekonomik düzen ise "totaliterizm" anlamına gelmektedir. Daha kısa bir ifadeyle totaliterizm, sınırsız devlet ya da aşırı müdahaleci devlet demektir.

Totaliter rejimlerde tüm üretim faktörleri devlet tarafından sahiplenilmiştir; özel mülkiyet sözkonusu değildir veya çok sınırlıdır. Ekonomide merkezi bir planlamayla kimin için, nasıl ve ne miktarda üretim yapılacağına marksist bürokrasi karar verir.

Bu ifadeler doğru olarak kabul edilirse totaliter rejimlerde ekonomik ve siyasi özgürlüklerin olmadığı kolaylıkla anlaşılabilir. Ekonomik özgürlüğün olmaması teşebbüs ve mülkiyet özgürlüğünün olmaması anlamına gelir.

Siyasi özgürlük (hürriyet) ise seçme ve seçilme hakkını, konuşma özgürlüğünü, din ve vicdan özgürlüğünü ifade eder. Totaliterizmde siyasi haklar ve özgürlükler de söz konusu değildir veyahut da oldukça sınırlıdır.

LİBERALİZM VE DEMOKRASİ

Özetle, uygulamada her ne kadar adına marksist demokrasi ya da sosyalist demokrasi dense de totaliter rejimlerde demokrasi yani halkın egemenliği değil, bürokrasinin (komünist partisinin) egemenliği sözkonusudur. Sonuç olarak totaliterizm anti-demokratik ve özgürlükçü olmayan bir rejimdir.

Peki liberalizm olmadan demokrasi olur mu? Önemle belirtelim ki, demokrasi insan hak ve özgürlüklerini korumak ve güvence altına almak için yeterli olamaz. İnsanın ekonomik hak ve özgürlükleri ancak liberal ekonomik düzenin temel unsurlarının bulunması halinde daha etkin bir şekilde korunabilir. Liberal ekonomik düzende teşebbüs özgürlüğü ve tüketici için tercih özgürlüğü sözkonusudur. Devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinin, görev ve fonksiyonlarının sınırsız olduğu ve

aşırı devlet müdahalesinin sözkonusu olduğu bir ekonomik düzende sonuç olarak bireylerin ekonomik özgürlükleri sınırlanmış olur.

Şüphesiz demokrasi olmadan da liberalizm yaşayamaz. Düşünce özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ancak demokratik bir rejimde sözkonusu olabilir. Bununla birlikte, demokratik bir rejimde parlamentonun ve siyasi iktidarın güç ve yetkileri sınırlandırılmadığı takdirde totaliter rejime doğru yol almak kaçınılmaz olur.

Kanaatimce, demokratik ve liberal bir topluma ancak "*liberal demokrasi*" ve "*anayasal demokrasi*" ile ulaşılabilir.

"*Liberal demokrasi*" ya da aynı anlama gelmek üzere kullandığım "*anayasal demokrasi*", toplumsal sözleşme metni olarak kabul edilen anayasalarda devletin güç ve yetkilerinin sınırlandırıldığı ve bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı bir yönetim şeklidir. Bir başka ifadeyle, liberal sosyal düzenin ilkeleri üzerinde toplumsal uzlaşmanın sağlandığı ve siyasi iktidarların anayasanın sınırları içinde güç ve yetkilerini kullandığı yönetim şekli liberal demokrasidir.

LİBERAL DEMOKRASİ

Bugün evrensel düzeyde savunulan insan hak ve özgürlükleri ve çoğulcu demokrasi kavramlarının fikri ve felsefi temelleri liberal doktrinde yeşermiştir. Özetle, demokrasinin temeli liberalizmdir. Liberal ekonomik düzen (liberalizm) olmadan demokratik düzen (demokrasi) olmaz ve yaşayamaz.

Tarihteki tecrübeler göstermiştir ki, demokrasi adı verilen rejimlerin bir kısmı özgürlükçü değildirler. Marksist demokrasi bunun bir örneğidir. Marksist ya da sosyalist denilen rejim aslında demokratik ve özgürlükçü olmayan totaliter bir rejimdir.

Yine tarihteki tecrübeler göstermiştir ki liberalizmi uygulamaya çalışan bazı ülkelerde demokratik bir rejim değil otokratik bir rejim sözkonusu olabilmektedir. Singapur ve Güney Kore gibi ülkeler bu konuda örnek olarak gösterilebilir.

LİBERAL DEMOKRASİ VE TÜRKİYE...

Bugün Batı ülkelerinin gelişmesinin temeli olan demokrasi ve liberalizmi biz hala yerli yerine oturtabilmiş değiliz. Adına demokrasi dediğimiz şey demokrasinin gerçek anlamı olan “halk egemenliği”nden başka her şeye benziyor!... Bugün ülkemizde halkın kendi kendini yönettiğini iddia etmek deli saçmalaktan başka bir şey değildir!... Demokrasinin temeli milletin iradesidir. Oysa bugün adına demokrasi dediğimiz siyasal sistemde milleti oluşturan bireyler “çağdaş köle” durumundadır. Dört beş yılda bir göstermelik seçim sandıklarına gitmekle demokrasi olmaz!.. Yapılan seçimler neticesinde halkın kendisini yönetecek temsilcilerini seçtiğini iddia etmek mümkün değildir. Bizdeki gibi oldu bittiye getirilen seçim sistemleri ile halkın hür iradesini ortaya çıkarmak mümkün değildir. Siyasal parti genel başkanlarının tepeden inme bir şekilde belirledikleri listelere halk oy vermek zorunda bırakılmaktadır. Seçilen kimseleri halkın temsilcileri olarak kabul etmek hiç bir şekilde mümkün değildir.

Demokrasinin temel değerleri ve ilkeleri de ülkemizde maalesef mevcut değildir. Hukuk Devleti, demokrasinin temel ilkelerinden birisidir. Oysa bugün ülkemizde hukuk devletinin gerçek anlamda varlığından söz etmek mümkün değildir. Ülkemizde hukukun üstünlüğü değil, iktidarların keyfiyete dayalı egemenlikleri sözkonusudur. Hukuk devletinin gereği olan haklar ve özgürlükler de yeterli değildir ve etkin bir şekilde güvence altına alınmamıştır. . En başta fikir hürriyeti (konuşma özgürlüğü) gerçek anlamda tesis edilmiş değildir.

Ülkemizde insanların temel hakları ve özgürlüklerini güvence altına almış bir anayasa mevcut değildir. Temel haklar ve özgürlükler konusunda aldığımız mesafe yetersizdir. 21. yüzyıla doğru ilerlediğimiz şu yıllarda hala işkenceyi, faili meçhul

cinayetleri, kanunsuz gözaltıları ve yargısız infazları gazete haberlerinde görüyoruz, televizyonlarda izliyoruz... Tüm bunlar gerçekten “muasır medeniyet” denilen hedeften çok uzak olduğumuzu göstermektedir.

Demokratikleşme yönündeki mücadelemiz esasen Cumhuriyetin kuruluş yıllarının başlarına dek uzanmaktadır. Bazı siyaset bilimcileri ülkemizde demokrasinin başlangıç tarihi olarak çok partili hayata geçtiğimiz ve ilk seçimlerin yapıldığı yılı esas olarak almaktadırlar. Demokrasi seçimlerden ibaret bir rejim değildir. *Demokrasi* ile *cumhuriyet* rejimini birbirinden ayırmak lazımdır. Cumhuriyet, devlet başkanının seçimle iş başına geldiği bir siyasal sistemin adıdır. Bugün Irak'ta Saddam rejimi ve Libya'da Kaddafi rejimi kendisini seçimle iş başına gelmiş liderler olarak görmektedirler. Bu ülkeler kendilerini cumhuriyet olarak nitelemektedirler. Oysa cumhuriyet, demokrasi demek değildir. Demokrasi için seçim gerekli ama yeterli bir koşul değildir. Bir ülkede seçimin yapılması o ülkenin demokratik bir ülke olduğu anlamına gelmez. Demokrasi, temel insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmış olduğu bir rejimin adıdır. Bu tanımlardan hareketle Türkiye'yi bir cumhuriyet olarak kabul edebiliriz, ancak gerçek demokrasinin geçerli olduğu bir ülke olarak kabul edemeyiz.

Biz her zaman kavramları maalesef çarpıtıyoruz, yerli yerinde kullanmıyoruz. Demokrasi kanaatimce talihsiz bir kavramdır ve tarih boyunca anlam erezyonuna uğratılmıştır. Demokrasi kelimesi gibi liberalizm kavramını da yozlaştırdığımızı düşünüyorum. 1980 sonrasında Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine geçtiğini ve liberalleştiğini söylüyoruz. Bu konuda önemli bazı adımlar atılmış olmakla birlikte hala eski devletçilik anlayışı içerisinde idare ediliyoruz. Bir taraftan devletin ekonomideki ağırlığını artıracak uygulamalar yapıyoruz, öte tarafta serbest piyasa ekonomisinden söz ediyoruz. Kısaca, liberal doktrini ve liberal ekonomik düzenin temel ilke, kural ve

kurumlarını bilmeden ve tam olarak tatbik etmeden “liberalleşme”den sözedip duruyoruz.

Türkiye 1980 sonrasında serbest piyasa ekonomisine planlı bir şekilde geçmemiştir. Demokrasi gibi serbest piyasa ekonomisinin de bazı şartları vardır. Bu şartlar olmadan her yapılan uygulamaya serbest piyasa ekonomisi etiketini vurmak yutturmacadan başka bir şey değildir. Piyasa ekonomisinin ilk şartı ekonominin tabii işleyişine bırakılması ve devlet müdahalelerinin mümkün olduğu ölçüde azaltılmasıdır. Oysa 1980 sonrasında ülkemizde devletin ekonomiye olan müdahaleleri oldukça kapsamlı bir şekilde devam etmiştir. Halen bir çok sektörde devlet, ağırlıklı olarak faaliyet göstermektedir. KİT'lerin özelleştirilmesi konusunda maalesef oldukça kötü bir deneyim yaşanmıştır. Özelleştirmeyi ilk telafuz eden ülkelerden biri olmamıza rağmen bu konudaki beceriksizliğimiz başta Dünya Bankası ve IMF olmak üzere uluslararası çevrelerce de kabul edilmiştir. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik sektörlerinde hala devletçilik egemendir.

SONUÇ

Bu kısa yazımızdan çıkan sonucu bir kez daha belirtmekte yarar vardır: Demokrasi ve liberalizm birbirlerinin ayrılmaz parçalarıdır. Demokrasi bir siyasal yönetim şeklidir. Liberalizm ise bir ekonomik düzen modelidir. İyi bir toplumsal düzen için liberal piyasa ekonomisine dayalı demokratik bir yönetim gereklidir. Bunun adı kısaca “*Liberal Demokrasi*” dir.

Dünyadaki değişimin hedefi “*liberal ekonomik düzene dayalı demokratik bir toplum*” oluşturmaktır yönündedir.